

РОЛЬ МІЖНАРОДНОГО СУДУ ООН У ВИРІШЕННІ МІЖДЕРЖАВНИХ СПОРІВ

THE ROLE OF THE UN INTERNATIONAL COURT
OF JUSTICE IN THE RESOLUTION OF INTERSTATE DISPUTES

Рудницька О.П., к.ю.н., доцент,
завідувач кафедри права та публічного управління
Житомирський державний університет імені Івана Франка

Стаття присвячена питанням ролі Міжнародного Суду Організації Об'єднаних Націй у вирішенні міждержавних суперечок. Встановлено, що Міжнародний Суд ООН є зручним та ефективним засобом мирного врегулювання існуючих між сторонами конфлікту розбіжностей. Даний міжнародний судовий орган має унікальний мандат, що охоплює всі справи, які будуть передані йому сторонами, і всі питання, спеціально передбачені Статутом ООН або діючими договорами і конвенціями. Визначено місце Міжнародного Суду ООН в системі міжнародних судових органів та зауважено, що він є основним механізмом для врегулювання правових спорів між державами. Досліджено два шляхи встановлення його компетенції: через згоду держав на його юрисдикцію щодо конкретних спорів на основі ad hoc; через визнання учасниками Статуту його обов'язкової юрисдикції щодо всіх суперечок. Зауважено, що рішення Міжнародного Суду ООН не можуть бути оскаржені, і держави, якщо вони погодилися вирішувати свій спір в цій інстанції, зобов'язуються їх виконувати. Проаналізовано судову практику щодо вирішення суперечок про застосування сили в міжнародному праві, зокрема, в умовах розпаду збройного конфлікту. Визначені випадки судової практики щодо застосування норм Конвенції про запобігання злочину геноциду та покарання за нього до країни-порушника, навіть при умові відсутності згоди. Обґрунтовано, що характер дій росії в Україні містять всі ознаки геноциду, злочинів проти людяності, а тому можливість застосування Міжнародним Судом ООН норм вказаної конвенції до держави-порушниці навіть попри її незгоду, є реальним та таким, що потребує нагального вирішення. Автором проаналізовано судову практику Міжнародного Суду ООН щодо розгляду спорів про відшкодування шкоди, яке належить до порушення міжнародного зобов'язання.

Ключові слова: Міжнародний Суд ООН, принципи міжнародного права, міждержавні спори, консультативний висновок.

The article is devoted to the role of the International Court of Justice of the United Nations in resolving interstate disputes. It has been established that the UN International Court of Justice is a convenient and effective means of peaceful settlement of existing differences between the parties to the conflict. This international judicial body has a unique mandate covering all cases that will be referred to it by the parties and all issues specifically provided for by the UN Charter or existing treaties and conventions.

The place of the UN International Court of Justice in the system of international judicial bodies is determined and it is noted that it is the main mechanism for settling legal disputes between states. Two ways of establishing its competence have been explored: through the consent of states to its jurisdiction over specific disputes on an ad hoc basis; due to recognition by the participants of the Charter of its mandatory jurisdiction over all disputes.

It is noted that the decisions of the UN International Court of Justice cannot be appealed, and states, if they have agreed to resolve their dispute in this instance, undertake to comply with them. The judicial practice regarding the resolution of disputes about the use of force in international law, in particular, in the context of an armed conflict, is analysed. Cases of judicial practice regarding the application of the norms of the Convention on the Prevention of the Crime of Genocide and its Punishment to the offending country, even in the absence of consent, have been identified.

It is substantiated that the nature of Russia's actions in Ukraine contain all the signs of genocide and crimes against humanity, and therefore the possibility of the UN International Court of Justice applying the norms of the specified convention to the violator state, even despite its disagreement, is real and requires an urgent solution. The author analysed the judicial practice of the UN International Court of Justice regarding the consideration of disputes on compensation for damage, which is related to the violation of an international obligation.

Key words: the UN International Court of Justice, international law principles, interstate disputes, advisory opinion.

Постановка проблеми. У сучасному глобалізованому світі кількість конфліктів між державами, у якому часто сторони не дотримуються одного із фундаментальних принципів міжнародного права – принцип мирного вирішення спорів, згідно з яким міжнародні суперечки повинні вирішуватися виключно мирними засобами, на жаль не зменшується. Механізмом реалізації цих завдань є Міжнародний Суд як судовий орган Організації Об'єднаних Націй (далі – ООН). Інтенсивність роботи Міжнародного Суду (далі – Суду) в останні декілька десятиліть суттєво зросла. Зокрема, це стосується і участі України у міжнародних судових спорах. У зв'язку з цим актуальним є дослідити роль Суду у вирішенні міждержавних спірних суперечок, оскільки він є зручним та ефективним засобом мирного врегулювання існуючих між сторонами конфлікту розбіжностей. Суд має унікальний мандат, що охоплює всі справи, які будуть передані йому сторонами, і всі питання, спеціально передбачені Статутом ООН або діючими договорами і конвенціями. У поєднанні з універсальним характером Суду та авторитетністю його рішень він є основним механізмом для врегулювання правових спорів між державами.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Правовий статус та основні принципи діяльності Міжнародного суду ООН було предметом дослідження багатьох відомих

представників як вітчизняної, так і зарубіжної науки міжнародного права, зокрема Ю. Аносова, І. Братко, М. Гнатівського, G. Dahm, R. Jennings, A. Cassese, В. Кононенко, В. Лисик, І. Лукашук, К. Савчука та інших.

У своєму монографічному дослідженні В. Кононенко [1] проаналізував генезис та юридичну природу міжнародних судових органів, охарактеризував юрисдикцію та процес судочинства Міжнародного Суду ООН, а також особливості вирішення Судом спорів щодо сухопутних та морських територій, що ставали предметом суперечок держав. Аносова Ю. присвятила своє дисертаційне дослідження юрисдикції міжнародних кримінальних судів та Міжнародного Суду ООН щодо злочину геноциду у розрізі відповідальності індивідів та держав згідно з міжнародним правом [2].

Метою даної статті є дослідження ролі Міжнародного Суду ООН як ефективного засобу вирішення міждержавних спорів.

Виклад основного матеріалу. У сучасних умовах зросла необхідність посилення міжнародного контролю та удосконалення механізмів мирного вирішення спорів. Частково цю проблему можна вирішити за рахунок реформування міжнародного правосуддя, в тому числі шляхом підвищення ефективності Міжнародного Суду ООН. Однак при всій значущості Суду в процесі мирного

вирішення міжнародних суперечок і конфліктів, реформування тільки Суду не приведе до істотних результатів, необхідно вдосконалити взаємозв'язок Суду як з органами ООН, так і з іншими міжнародними урядовими і неурядовими організаціями.

Статут Міжнародного Суду надає Суду лише мінімальну юрисдикцію. Відповідно до Статуту ООН всі держави-члени ООН *ipso facto* стають учасниками Статуту Міжнародного Суду. Разом з тим сам Статут пропонує лише два шляхи встановлення компетенції Суду:

- 1) через згоду держав на його юрисдикцію щодо конкретних спорів на основі *ad hoc*,
- 2) через визнання учасниками Статуту обов'язкової юрисдикції Міжнародного Суду щодо всіх суперечок.

Отже, Суд розглядає спори тільки у тих випадках, коли обидві сторони спору дадуть добровільну згоду на його юрисдикцію. Крім цього, держави мають право встановити певні умови щодо визнання обов'язкової юрисдикції. Розгляд Судом спорів між державами має відповідати їх інтересам. Суд може розглядати будь-який спір, що стосується міжнародного права, його функція полягає у винесенні рішень щодо переданих на його розгляд спорів відповідно до норм міжнародного законодавства. Так, відмінною його рисою від багатьох інших міжнародних судових і позасудових механізмів врегулювання суперечок сфера діяльності Суду не обмежується будь-якою конкретною галуззю міжнародного права. Якщо сторони того бажають, на розгляд Суду може бути переданий будь-який спір, який має відношення до міжнародного права. Це означає, що в міжнародно-правовій системі Суд відіграє центральну роль.

Також Суд здійснює врегулювання суперечок між державами мирними засобами. При розгляді спору Суд виносить рішення і забезпечує стійке врегулювання суперечок відповідно до юридичних підстав. Передача справи до Суду є ефективним способом досягнення мирного врегулювання конфлікту і побудови більш гармонійних міждержавних відносин.

Суд дає можливість розблокувати дипломатичні безвихідні ситуації мирним шляхом. Кращим способом врегулювати розбіжності між сторонами в суперечці, як і раніше є переговори. Однак переговори не завжди можуть виявитися успішними. Якщо переговори зайшли в глухий кут, суперечка може швидко привести до ескалації. У таких випадках визнання юрисдикції Суду стає вельми корисним і взаємоприйнятним виходом із ситуації. При цьому слід зазначити, що передача справи в Суд не перешкоджає продовженню або поновленню переговорів між сторонами. Наприклад, у справі про авіа розпилення гербіцидів (Еквадор проти Колумбії) сторони досягли угоди про врегулювання спору, і розгляд справи в Суді було припинено [3, с. 27]. Обидві сторони висловили Суду вдячність за витрачений ним час, ресурси і зусилля і визнали, що без участі Суду дійти згоди було б складно або взагалі неможливо. У світлі цього передачу спору на розгляд Суду не слід розглядати як недружній акт, - про що йдеться у Манільській декларації про мирне вирішення міжнародних суперечок (резолюція 37/10 Генеральної Асамблеї) [4]. Навпаки, передача свідчить про готовність боку або сторін, які виносять справу на розгляд, досягти мирного врегулювання спору.

Рішення суду має обов'язкову силу тільки у випадку, якщо учасники ООН звертаються до нього за вирішенням певного конфлікту. Статут ООН декларує, що якщо держава-учасник є стороною в конфлікті, у врегулюванні якого бере участь Суд, то вона зобов'язана виконувати рішення Суду. Невиконання однією стороною в конфлікті рішення Суду дає право іншій стороні звернутися до Ради Безпеки, який може застосувати санкції на виконання такого рішення (Статут ООН, ст. 94). Держави постійно намагаються використовувати інші засоби вирішення спорів.

Ефективність Суду визначається відповідністю ознак доцільності та результативності: реалізація в роботі Суду принципів міжнародного права, в тому числі внесення вагомого вкладу у встановлення і підтримання міжнародного миру і безпеки, пріоритетний напрямок захисту прав і свобод людини. У кількісному відношенні можна виділити кілька показників: кількість вирішених міжнародних спорів у відсотковому відношенні до загальної кількості звернень, або як відсоток виконаних судових рішень без звернення до інших способів вирішення міжнародних суперечок, без використання міжнародних санкцій і взаємних обмежень; співвідношення підготовлених і спрямованих в різні міжнародні органи рекомендацій і позитивних реакцій на них; кількість прийнятих міжнародних документів і внесених до чинних міжнародних актів поправок як в рамках ООН, так і за її межами на основі його рішень і консультативних висновків; зменшення кількості спорів, що виникають з розглянутих раніше аналогічних ситуацій, за якими було винесено рішення.

Стосовно термінів вирішення спорів можна виділити показник оперативності у розгляді поданих заяв, справ по суті і винесення консультативних висновків. Встановлення тісних контактів з міжнародними урядовими та неурядовими організаціями, в тому числі з міжнародними органами правосуддя також важливий показник ефективності роботи Суду.

Крім критеріїв і показників, на ефективність впливають фактори, умови і передумови, які виражаються в причинах, явищах, сприяють тенденції зростання рівня ефективності. Зокрема, на підвищення ефективності діяльності Суду впливає стан міжнародного співтовариства і кожного окремо взятої держави, що характеризується історичними, політичними, ідеологічними, економічними, соціальними і іншими ознаками; розвиток міжнародного права, перш за все, імперативних норм; розвиток механізмів мирного вирішення спорів; інтереси суб'єктів міжнародних відносин [5, с. 37].

У період свого створення Суд залишався чи не єдиним правозастосовним органом, його практика показувала ефективну спроможність по відношенню до Постійної Палати Міжнародного Правосуддя. Показовим тут є той факт, що Суд вперше за майже двадцять років виніс 12 консультативних висновків [6, с. 340].

У шістдесяті роки ХХ століття Суд пережив серйозну кризу довіри. Ним було винесено поспіль кілька рішень і консультативних висновків, що негативно вплинули на довіру світової спільноти. На початку 70-х років у Суд був переданий ряд справ, які мали важливе значення з точки зору нормалізації двосторонніх відносин між державами, рішення деяких загальних проблем міжнародних відносин, міжнародного права і відправлення міжнародного правосуддя. В цілому обсяг роботи Міжнародного Суду ООН збільшився.

На сучасному етапі робота Міжнародного Суду ООН та інших органів ООН була відзначена серйозним сплеском активності. Серед справ, що отримали найбільший розголос у світі слід виділити кілька. У 1986 році влада Нікарагуа ініціювали розгляд проти США. Вашингтон звинуватили в здійсненні дій військового і напіввійськового характеру, зокрема, в мінування портів і підтримки партизанського руху «Контрас». 27 червня 1986 року суд підтвердив, що США порушили принцип невтручання [7, с. 346].

Міжнародний резонанс отримала справа, коли 2 листопада 1992 року Іран виніс на розгляд суду питання про знищення кораблями ВМС США трьох нафтових платформ іранської компанії НІОС в Перській затоці в 1987–1988 роках. 6 листопада 2003 року суд визнав, що США порушили міжнародне законодавство, але відмовив Ірану в виплаті компенсації.

8 липня 1996 року суд за запитом Генасамблеї ООН і Всесвітньої організації охорони здоров'я виніс висновок з питання про законність застосування ядерної зброї. З перевагою в один голос судді вирішили, що застосування або загроза застосування зброї масового знищення порушує міжнародне право, що застосовується у випадку збройних конфліктів [8, с. 117].

29 квітня 1999 року Югославія подала позов проти десяти країн НАТО (США, Великобританія, Іспанія, Бельгія, Канада, Франція, Німеччина, Італія, Нідерланди, Португалія), зажадавши відшкодування матеріального збитку за бомбардування. У грудні 2004 року суд вирішив, що справа знаходиться поза його компетенцією, оскільки в момент подачі позову Югославія не була членом ООН і не була учасницею конвенції про геноцид.

Правові повноваження Міжнародного суду ООН ґрунтуються на принципі згоди (consent), варіанти якого зафіксовані в статті 36 Статуту Суду. По-перше, якщо в суд звертаються обидві сторони спору, вони тим самим відкрито показують готовність діяти відповідно до його постанови. По-друге, юрисдикція суду поширюється на питання, спеціально передбачені міжнародними договорами або конвенціями. При цьому варіанті звернутися до суду може і одна сторона конфлікту, але інша не буде зацікавлена у виконанні рішення.

Держави можуть заявити, що визнають юрисдикцію суду, але обмежити її кругом проблем, що підлягають розгляду, або часом дії заяви. Наприклад, в 2002 році Австралія модифікувала свою заяву і виключила з ведення суду пов'язані з нею питання про морські кордони. І нарешті, по статті 37 статуту «у всіх випадках, коли діючі договір або конвенція передбачають передачу справи суду...», справа між сторонами-учасниками цього статуту має передаватися в Міжнародний суд» [9]. Учасниками статуту автоматично стають всі країни, що входять в ООН.

У грудні 2003 року суд за запитом Генасамблеї ООН почав розгляд питання про правові наслідки спорудження стіни на кордоні Ізраїлю з Палестинською автономією. У липні 2004 року судді визнали будівництво незаконним і таким, що «серйозно утискає» права палестинців. Вони постановили розібрати побудовану частину стіни і компенсувати збитки. Рішення було схвалене резолюцією Генасамблеї, проте Ізраїль заявив, що не підкориться йому [10].

Рішення Міжнародного суду не можуть бути оскаржені, і країни, якщо вони погодилися вирішувати свій спір в цій інстанції, зобов'язуються їх виконувати. Але якщо якась зі сторін передумала, ніяких санкцій суд застосувати не може. І тільки якщо країна відмовляється виконати рішення Міжнародного суду і при цьому створюється загроза міжнародному миру і спокою, справа може бути передана до Ради Безпеки ООН, яка має право застосовувати заходи примусу. Вона може накладати економічні санкції, обов'язкові для країн-членів ООН, дозволити використання збройних сил. Так сталося в 1950 році під час Корейської війни, під час якої міжнародні сили, де головну роль відігравали США, протистояли північнокорейській комуністичній армії, яку прямо і побічно підтримували СРСР і Китай. Такий же розвиток подій був у 1991 році після вторгнення Іраку в Кувейт, коли були задіяні сили коаліції з 34 країн (найбільший контингент також надали США), і в 2011 році під час громадянської війни в Лівії (основну роль зіграли Франція і Великобританія).

З початку повномасштабного вторгнення росії на територію України наприкінці лютого 2022 року (як в принципі і з кінця лютого 2014 р.) багато країн запровадили санкції проти країни-агресорки. Країни Європейського Союзу, США, Канада, Великобританія, тощо та міжнародні організації запровадили також санкції проти окре-

мих осіб та компаній з росії. Всього було запроваджено дев'ять пакетів санкцій, наразі узгоджується десятий пакет санкцій, який буде спрямований проти російської пропагандистської машини.

Зовнішньополітична діяльність Росії та США у Міжнародному Суді та Раді Безпеки засуджується міжнародною спільнотою. Рада складається з 15 членів – п'яти постійних з правом вето (США, Росія, Китай, Великобританія і Франція) і 10 тимчасових, які обираються Генеральною асамблеєю ООН на дворічний термін. Для прийняття рішення потрібно дев'ять голосів, але кожен з постійних членів Ради може накласти на нього вето [11, с. 281]. Так сталося з США під час конфлікту з Нікарагуа. Американські збройні сили кілька разів вводилися на територію Нікарагуа, а Міжнародний суд вирішив, що дії США порушують міжнародне право, зокрема, зобов'язання за договором про дружбу з Нікарагуа про незастосування сили. Суд зобов'язав Штати виплатити потерпілій державі військові репарації, але Америка скористалася своїм правом вето. А в 1986 році США відмовилися від обов'язкової підсудності Суду і з тих пір визнають його юрисдикцію тільки в окремих справах.

Суд відіграє центральну роль в розробці питання про застосування сили в міжнародному праві. В даний час немає ніяких сумнівів в тому, що Суд може виносити щодо збройного конфлікту – навіть в умовах його розпаду. Справи про застосування сили, які до створення ООН могли розглядатися як такі, що зачіпають життєвоважливі інтереси держав і не придатні для судового розгляду, в даний час, безсумнівно, є прийнятними для розгляду в Суді. Крім того, головна роль Ради Безпеки у підтриманні міжнародного миру і безпеки, і його спеціальні функції щодо самооборони не виключають юрисдикції Суду щодо справ, якими займається Рада Безпеки. Останній виніс рішення по суті лише по чотирьох справах – про протоку Корфу [12], про військову та воєнізовану діяльність в Нікарагуа і проти Нікарагуа (справа Нікарагуа) [12], про нафтові платформи і збройну діяльність на території Конго (ДРК проти Уганди) [12]. У Суд було передано ще багато справ, пов'язаних із застосуванням сили або побічно пов'язаних із застосуванням сили, зокрема, щодо російської агресії проти нашої держави. Він також прийняв рішення про тимчасові заходи в ряді таких випадків.

16 березня 2022 року Суд прийняв рішення про застосування тимчасових заходів до російської федерації, яким зобов'язав останню невідкладно припинити військові операції, розпочаті 24 лютого 2022 року на території України та зобов'язати військові або парамілітарні угруповання, будь-які організації чи люди, які їй підконтрольні, не вдаватися до подальших військових дій. Проте, росія відмовилася виконувати рішення Суду, посилаючись на принцип згоди сторін. За цим принципом, який передбачає суверенне право держав вибирати способи захисту своїх інтересів, Суд може розглядати спір лише за взаємною згодою держав – сторін розгляду.

Конвенція про запобігання злочину геноциду та покарання за нього (ст. IX) визначає, що «спори між Договірними Сторонами з питань тлумачення, застосування або виконання цієї Конвенції, включаючи суперечки щодо відповідальності тієї чи іншої держави за вчинення геноциду або одного з інших, перерахованих у статті III діянь, передаються на розгляд Міжнародного суду на вимогу будь-якої зі Сторін у суперечці» [13]. Отже, норми вказаного міжнародного акту не передбачають наявності обов'язкової згоди обидвох сторін для передачі спору у Суд. Враховуючи характер дій росії в Україні, які містять всі ознаки геноциду, аргументи країни-агресорки не відповідають тим зобов'язанням, які вона на себе взяла підписавши Конвенцію. Ю. Аносова обґрунтовує необхідність одночасно розглядати дану Конвенцію,

як міжнародно-правовий договір, кримінально-правовий інструмент та міжнародний договір з прав людини [2].

Застосування норм вказаної вище конвенції відбулося у розгляді справи щодо конфлікту у колишній Югославії. Розгляд супроводжувався інтенсивною роботою Суду поряд з військовою операцією ООН і діями Міжнародного військового трибуналу *ad hoc*, санкціонованих Радою Безпеки ООН. Суд залучався до роботи над 8 іншими справами. Те, як розгортався цей судовий процес, являє собою чудову аналогію між розвитком військового конфлікту в колишній Югославії і тим, яке відбиток воно отримало в паралельних судових баталіях. 20 березня 1993 року в Суд розглянув питання застосування Конвенції про попередження злочину геноциду і покарання за нього (Боснія і Герцеговина проти Югославії). Ця заява стосувалася актів геноциду, здійснених під час конфлікту, що призвів до конфронтації Боснії з Сербією і Чорногорією в 1991–1995 рр. і пізніше, в 1999–2000 рр. Міжнародний Суд повинен був зокрема визначити, чи несе Сербія, надаючи підтримку і керуючи збройними угрупованнями на території Боснії і Герцеговини, відповідальність за скоєні боснійськими сербами діяння [14].

Рішення по суті справи було винесено лише 27 лютого 2007 року (Застосування Конвенції про попередження злочину геноциду і покарання за нього (Боснія і Герцеговина проти Сербії і Чорногорії) – через 16 років після подій та 12 років після закінчення конфлікту. Суд визнав, що не може покласти провину за акти геноциду, вчинені в Сребрениці в липні 1995 року, на Сербію, оскільки Сербія не здійснювала геноциду за допомогою своїх органів або осіб, дії яких покладали б на неї відповідальність [13]. У рішенні відтворюються і отримують розвиток правила щодо покладання відповідальності за дії іноземних збройних груп на державу.

Суд пропонує ефективний і доступний механізм врегулювання суперечок. Вирішення питання про вибір замість Суду іншої третьої сторони або іншого механізму врегулювання суперечок залишається на розсуд сторін. Наприклад, гнучким і оперативним, але при цьому дорогим варіантом могло б стати звернення до арбітражу. При здійсненні розглядів в суді адміністративні витрати Суду оплачуються ООН [15, с. 47]. Що стосується витрат, які несуть зацікавлені сторони (витрати на юрисконсультів, представників, експертів, підготовку меморандумів і контр-меморандум і т.п.), то надати фінансову допомогу може цільовий фонд Генерального секретаря для допомоги державам у вирішенні спорів через Міжнародний Суд.

До відання Суду належать передані йому сторонами правові спори, що стосуються характеру і розмірів відшкодування, яке належить до порушення міжнародного зобов'язання (стаття 36 Статуту) [9]. Судова практика Міжнародного Суду показує, що за міжнародно-протиправні діяння держави зобов'язані повністю відшкодувати завдані збитки (Справа про фабрику в Хожуві; застосування Конвенції про попередження злочину геноциду і покарання за нього (Боснія і Герцеговина проти Югославії); Справа, що стосується Авени та інших мексиканських громадян (Мексика проти Сполучених Штатів Америки). При цьому Суд не встановлює суму компенсації

і характер відшкодування. Спочатку Суд встановлює факт протиправного діяння держави, а вирішення питання про компенсації він покладає на держави, які беруть участь в суперечці. Переговори про відшкодування є одним з етапів судових розглядів, тому вони проходять під наглядом Суду, при цьому жодна зі сторін не ставить під сумнів правильність винесених ним рішень (Справа про військову і воєнізовану діяльність в Нікарагуа і проти Нікарагуа (Нікарагуа проти Сполучених Штатів Америки). Суд обмежує свою роль в цьому питанні, стверджуючи, що «остаточне рішення з питання відшкодування має бути винесено сторонами спору, а не Судом. В результаті переговорів сторони повинні прийти до узгодженого рішення, заснованого на даній постанові, з доброї волі» [16, с. 343]. На думку Суду, відсутність компромісу в питанні про компенсації не є достатнім для нового звернення, оскільки спір повинен мати не тільки фінансовий характер, але і юридичний, щоб Суд прийняв його на розгляд.

Висновки. Отже, юрисдикція Суду поширюється на всі правові спори, що стосуються тлумачення договору або будь-якого положення міжнародного права; наявності факту, який, якщо він буде встановлений, представляє собою порушення міжнародного зобов'язання; характеру і розмірів відшкодування, яке належить відшкодувати за розірвання міжнародного зобов'язання. Суд застосовує норми існуючого міжнародного права, такі як міжнародні конвенції, міжнародний звичай, загальні принципи права і правової доктрини. Крім того, рішення Міжнародного Суду можуть також прийматися на підставі поняття «справедливості», але тільки за згодою сторін конфлікту. Крім вирішення спорів між державами Суд може давати консультативні висновки з різних юридичних питань за запитом будь-якої установи або міжнародної (міжурядової) організації, уповноважених робити такі запити Статутом ООН.

Роль Міжнародного Суду ООН у вирішенні міждержавних спорів однозначно велика. Це обумовлено важливістю питань, які містяться у зверненнях до Суду, зокрема, останній виклав чітке і недвозначне розуміння взаємних прав і обов'язків держав, що впливають із найважливіших загальноновизнаних принципів і норм сучасного міжнародного права: незастосування сили і загрози силою, невтручання у внутрішні справи інших держав, суверенної рівності, права народів і націй на самовизначення, свободи міжнародного судноплавства. Суд провів розмежування між застосуванням сили в міжнародних відносинах і актами агресії, уточнив зміст і кордони прав держав на самооборону і колективну самооборону, сформульована концепція паралельної дії звичайної і договірної норм міжнародного права тощо.

Міжнародне правосуддя буде дійсно ефективним, коли рішення Суду будуть фактично виконані, і тим самим будуть відновлені порушені права і інтереси. Серед заходів, що сприяють реальному відновленню порушених прав та інтересів, слід назвати забезпечувальні заходи і заходи щодо примусового виконання рішень Суду в разі відмови від добровільного виконання. Суть їх полягає в тому, щоб зробити все необхідне для реального виконання рішення Суду.

ЛІТЕРАТУРА

1. Кононенко В.П. Вирішення територіальних спорів Міжнародним Судом ООН: теорія і практика: монографія. Київ-Одеса: Фенікс, 2018. 438 с.
2. Аносова Ю.В. Юрисдикція міжнародних судових органів щодо злочину геноциду : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня к-та юр. наук: 12.00.11. Київ, 2018. 22 с.
3. Дмитрієв А.І. Україна у цивілізаційному вимірі міжнародного права: історико-правовий аспект. Міжнародне право після 11 вересня 2001 р. *Фенікс*. 2004. С. 24–29.
4. The Manila Declaration on the Peaceful Settlement of International Disputes resolution 37/10 by the United Nations General Assembly on 15 November 1982. URL: <https://legal.un.org/avl/ha/mdpsid/mdpsid.html> (дата звернення 18.02.2023).
5. Міжнародне судочинство / за заг. ред. Ю.С. Шемшученка. К. : Юридична думка, 2009. 260 с.

6. Пасічник Я.С. Основні принципи міжнародного судочинства. *Науковий вісник Академії муніципального управління. Серія: Право.* 2012. Вип. 2. С. 339–347.
7. Савчук К.О. Міжнародний суд ООН як засіб мирного розв'язання міжнародних спорів у сучасному міжнародному праві. *Часопис Київського університету права.* 2013, № 4. С. 341–347.
8. Summaries of Judgments, Advisory Opinions and Orders of the International Court of Justice (1992–1996). United Nations, New York, 1998, 124 s. URL: https://legal.un.org/icjsummaries/documents/english/st_leg_serf1_add1.pdf (дата звернення 18.02.2023).
9. Statute of the international court of justice URL: <https://www.icj-cij.org/en/statute> (дата звернення 18.02.2023).
10. Summaries of Judgments, Advisory Opinions and Orders of the International Court of Justice (2003–2007). United Nations, New York, 2010, 244 s. https://legal.un.org/icjsummaries/documents/english/st_leg_serf1_add3.pdf (дата звернення 19.02.2023).
11. Савчук К.О., Мельничук О.І. Перспективи захисту інтересів України в Міжнародному суді ООН у зв'язку з агресією з боку Російської Федерації. *Часопис Київського університету права.* 2014. С. 281–285.
12. Summaries of Judgments, Advisory Opinions and Orders of the International Court of Justice (1948–1991). United Nations, New York, 1992, 236 s. https://legal.un.org/icjsummaries/documents/english/st_leg_serf1.pdf (дата звернення 19.02.2023).
13. Конвенція про запобігання злочину геноциду і покарання за нього. URL: <http://www.preventgenocide.org/ua/konventsia.htm> (дата звернення 20.02.2023).
14. Статут Міжнародного кримінального трибуналу бувшої Югославії. URL: https://legal.un.org/avl/pdf/ha/icty/icty_r.pdf (Дата звернення: 15.02.2023).
15. Толстих В.О. Рішення міжнародних судів. *Міжнародне право.* 2012. № 2. С. 41–54.
16. Савчук К.О. Міжнародний суд ООН як засіб мирного розв'язання міжнародних спорів у сучасному міжнародному праві. *Часопис Київського університету права.* 2013. № 4. С. 341–347.